

Deres ref:

Vår ref:

Dato:02.12.2025

TILSVAR PÅ SIVILOMBUDETS BESØKSRAPPORT NR 88. 24-26. MARS 2025.11.26 – BRUK AV SIKKERHETSCELLE I AGDER FENGSEL MANDAL AVDELING

Sivilombudets forebyggingsenhet var på besøk i Mandal avdeling fra 24.03.2025 til 26.03.2025. Det ble undersøkt bruk av både sikkerhetscelle og sikkerhetsseng i perioden fra 01.01.2024 til 26.03.2025. Vi har mottatt rapport fra besøket.

Sivilombudet skriver i sin besøksrapport:

Sikkerhetscellene var utformet på en måte som i seg selv var belastende. Lysforholdene og muligheten til å se ut var bedre enn i eldre fengsler. Samtidig var akustikken svært dårlig, og dette gjorde det vanskelig å snakke og høre for den som var inne på cella. Ellers hadde sikkerhetscellene samme negative kjennetegn som andre sikkerhetsceller. Manglende mulighet til å drikke, ivareta hygiene og opprettholde privatliv ved for eksempel å kunne gå på do uten å bli observert gjennom et vindu av en ansatt, fratok den innsatte nesten enhver mulighet til kontroll over eget liv. Med unntak av utsikten gjennom vinduet, var cellene helt uten sanseinntrykk. Det forsterker belastningen ved å sitte i cella, spesielt over lengre tid.

Det var ikke tilgang til vann på cella, og den innsatte måtte ringe på callingknappen for at en ansatt kunne skylle ned i toalettet eller levere inn vann. Det var vanskelig å opprettholde god hygiene uten tilgang til vann.

Når det gjelder utforming av sikkerhetsceller i Agder fengsel Mandal avdeling er dette gjort etter standard som Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI) har utformet. Det er KDI som godkjenner standardkrav for utforming av sikkerhetscelle, jf. den til enhver tid gjeldende standard som fremkommer i eget rundskriv fra KDI. Nye sikkerhetsceller og sikkerhetssenger skal inspiseres av KDI før de tas i bruk. Ved rehabilitering av sikkerhetscelle skal det i planleggingsfasen være dialog mellom enheten og direktoratet med tanke på oppfølging av standardiserte krav for utforming av sikkerhetsceller.

Agder fengsel Mandal avdelings tilbakemelding til Sivilombudets anbefalinger

III. Anbefalinger

Beslutningen om å plassere på sikkerhetscelle

1. Fengselet må sikre at sikkerhetscelle bare brukes når tiltaket er strengt nødvendig, at mindre inngripende tiltak har vært forsøkt eller vurdert, og at inngrepet er forholdsmessig.

Mandal avdeling følger gjeldende retningslinjer til straffegjennomføringsloven § 38. Ordlyden i strgjfl § 38 er:

Retningslinjer til straffegjennomføringsloven, revidert 15. mars 2019, lov- og forskriftsbestemmelser oppdatert 16. januar 2023. 38 Bruk av tvangsmidler i fengsel Strgjfl. § 38. Bruk av tvangsmidler i fengsel

Kriminalomsorgen kan ta i bruk sikkerhetscelle, sikkerhetsseng eller annet godkjent tvangsmiddel for å

- a) avverge alvorlig angrep eller skade på person,
- b) hindre iverksettelse av alvorlige trusler eller betydelig skade på eiendom,
- c) hindre alvorlige opptøyer eller uroligheter,
- d) hindre rømning fra fengsel, under transport eller fra bestemmelsessted,
- e) avverge ulovlig inntrenging i fengsel,
- f) sikre adgang til sperret eller forskanset rom.

Håndjern, transportjern, bodycuff, spyttbeskytter og tilsvarende tvangsmidler som er godkjent av Kriminalomsorgsdirektoratet, kan benyttes for å avverge andre fysiske angrep på person, når angrepet vil være egnet til å skape frykt, smerte eller annet betydelig ubehag. Spyttbeskytter kan bare benyttes under tilsyn. Kriminalomsorgen skal bare bruke tvangsmidler dersom forholdene gjør det strengt nødvendig, og mindre inngripende tiltak forgjeves har vært forsøkt eller åpenbart vil være utilstrekkelig. Tvangsmidler skal brukes med varsomhet slik at ingen blir påført unødig skade eller lidelse. Uttalelse fra lege skal så vidt mulig innhentes og tas i betraktning ved vurderingen av om det skal besluttet bruk av sikkerhetscelle eller sikkerhetsseng.

Kriminalomsorgen skal fortløpende vurdere om det er grunnlag for å opprettholde tiltaket.

Vi jobber kontinuerlig med å sikre gode vurderinger i samsvar med rettsreglene på dette området, slik at plassering i sikkerhetscelle alltid gjøres med hjemmel i lov og at dette også fremkommer i selve vedtakene.

Mandal avdeling har laget rutiner etter gjeldende retningslinjer i strgjfl §38. Vi har fokus på opplæring i vedtaksskriving med tanke på at de vurderinger som er gjort, opp mot mindre inngripende tiltak samt at inngrepet er forholdsmessig. Mandal avdeling ser at det i enkelte tilfeller ikke kommer tydelig frem i vedtak hva som er vurdert av mindre inngripende tiltak, og som er vurdert som ikke tilstrekkelige.

Vi har fokus på internkontroll av vedtaksskriving og vil fortsatt ha et fokus på å dokumentere vurderinger som er gjort i forbindelse med overføring til sikkerhetscelle. Alle vedtak blir sendt til etterkontroll til jurist i samsvar med rutine for internkontroll. Jurist sjekker om disse vedtakene inneholder de vurderingene som må gjøres i henhold til regelverket.

Mandal avdeling er av den oppfatning at bruken av sikkerhetscelle som tvangsmiddel er lav. Dette viser at det blir gjort gode vurderinger og igangsatt mindre inngripende tiltak før sikkerhetscelle tas i bruk. Flere av innsettelsene vi har gjelder samme person. Vi ønsker å

poengtere at vi i mange tilfeller pålegges å håndtere innsatte med så store og komplekse utfordringer, at det kan stilles spørsmål ved om Kriminalomsorgen har de nødvendige ressurser og kompetanse til å ivareta personen.

2. Fengselet må dokumentere en konkret begrunnelse for at alle lovens vilkår for bruk av sikkerhetscelle er oppfylt. Det bør sikres at innsatte er hørt.

Mandal avdeling fatter i hvert enkelt tilfelle enkeltvedtak, som skal sikre at lovens vilkår er oppfylt. Som nevnt over, sendes alle disse vedtakene til etterkontroll til jurist i samsvar med rutine for internkontroll. Jurist sjekker om disse vedtakene inneholder de vurderingene som må gjøres i henhold til regelverket. Jurist vil ikke kunne overprøve nødvendighetsvurderingen foretatt av operativ leder, siden den individuelle risikovurderingen krever fysisk tilstedeværelse i situasjonen, herunder observasjoner og samtaler med innsatte og situasjonen i fengslet for øvrig. Men jurist vil sjekke om vedtaket får frem de vurderingene som skal gjøres iht. lovverket.

Det vil også være årlig opplæring, der vi gjennomgår regelverket, siste nytt fra sivilombudet og rettsavgjørelser samt aktuelle læringspunkter og hvordan å forebygge bruk av tvangsmidler. Vi vil jobbe kontinuerlig med å sikre gode vurderinger i samsvar med regelverket på dette området slik at plassering i sikkerhetscelle alltid gjøres med hjemmel i lov og at dette også fremkommer i selve vedtakene.

Sivilombudet skriver i sin besøksrapport:

Ett vedtak var begrunnet med å hindre rømning fra fengsel, og ett vedtak skulle både hindre iverksettelse av alvorlige trusler eller betydelig skade på eiendom og rømning fra fengsel. Rømning er etter Sivilombudets vurdering ikke et lovlig grunnlag for bruk av sikkerhetscelle.

Etter vår forståelse av lovverket er rømning slik lovbestemmelse og retningslinjene fra KDI er utformet, et lovlig grunnlag for bruk av sikkerhetscelle. Det vises her til straffegjennomføringsloven § 38 første ledd bokstav d, jf. retningslinjene pkt. 38.7. Dersom dette beror på en feil, sett hen til forarbeidene Prop.135 L (2010-2011) s. 183, bør retningslinjene pkt. 38.7 endres for å unngå at rømning blir brukt som grunnlag for sikkerhetscelle.

Dette står i straffegjennomføringsloven:

Straffegjennomføringsloven § 38 d) hindre rømning fra fengsel, under transport eller fra bestemmelsessted.

I det tilfelle som sivilombudet referer til, var andre tiltak vurdert, men ingen andre tiltak var vurdert som sikkert nok med tanke på fare for rømning og betydelig skade på eiendom. Ved gjennomgang ser vi at dette ikke kommer tydelig nok frem i vedtaket som er skrevet i forbindelse med overføring til sikkerhetscelle.

Vi ser at det ofte ikke er tid til å innhente uttalelse fra innsatte og å dokumentere denne, sett hen til at sikkerhetscelle tas i bruk ovenfor de mest alvorlige situasjonene. Det vil ofte være akutt behov for tiltaket. Mandal avdeling vil alltid forsøke å roe ned situasjonen med konfliktdempende kommunikasjon før iverksettelse av sikkerhetscelle.

3. Fengselet bør ikke bruke sikkerhetscelle for å forebygge eller håndtere selvskading eller selvmordsforsøk.

Straffegjennomføringsloven § 38 første ledd a): hindre alvorlig angrep eller skade på person, både mot med-innsatte, ansatte og seg selv (selvskading)

I noen tilfeller er dette eneste måten en kan hindre innsatte i å gjennomføre selvskading eller selvmordsforsøk. I en akutt fase er ofte sikkerhetscelle den tilgjengelige løsningen for å motvirke en alvorlig selvskading med fare for selvdrap. Helse blir alltid varslet i en overføring til sikkerhetscelle. Ofte skjer overføringer på natt hvor bemanning er lav, og helse ikke er til stede. Legevakt blir alltid kontaktet og det er opp til legevakten og avgjøre om et fysisk besøk av lege / legevakt, skal gjennomføres. Skjer en slik overføring til sikkerhetscelle mens helse er til stede kontaktes helse, og tilsyn av innsatte utføres deretter relativt fort. Ny vurdering blir deretter gjort i samråd med helse.

Oppfølging av innsatte på sikkerhetscelle

4. Fengselet bør sikre at det alltid gjøres en individuell vurdering når det brukes håndjern, kroppsvisiteres og fratas klær ved bruk av sikkerhetscelle. Vurdering bør dokumenteres.

Det gjøres alltid en individuell risikovurdering, men Mandal avdeling ser at dette ikke kommer godt nok frem i tilsynsprotokollen. Her må en sørge for at vurderingen om bruk av håndjern, kroppsvisitering og ev. fratakelse av klær ved bruk av sikkerhetscelle blir dokumentert på en tilfredsstillende måte. Det er slik at gode risikovurderinger blir gjort, men ikke skriftliggjort i tilstrekkelig grad. Det vil bli tatt opp kontinuerlig på fellesmøter og opplæring at alle individuelle risiko- og forholdsmessighetsvurderinger må dokumenteres.

5. Fengselet bør sikre at innsatte på sikkerhetscelle får tilstrekkelig mat.

Innsatte på sikkerhetscelle får alltid tilbud om mat og drikke under opphold på sikkerhetscelle, men vi ser at dette ikke kommer godt nok frem i tilsynsprotokoll. Det er laget en sjekkliste til tilsynsprotokollen at innsatte skal bli tilbudt mat hver 4. time. Det er også presisert at det må loggføres om innsatte tar imot mat eller ikke. Vi anser dette tiltaket for implementert i Agder fengsel, og ansatte er orientert om dette.

6. Fengselet bør sikre at det er mulig å ivareta personlig hygiene på sikkerhetscelle, uavhengig av om den innsatte ber om det eller ikke.

En sikkerhetscelle er utformet minimalistisk grunnet innsattes egen sikkerhet, og ansattes sikkerhet. Cellen inneholder ikke servant med vann, og det er toalett i gulvet. Utforming av sikkerhetscelle og tilhørende inventar er utarbeidet etter retningslinjer fra KDI, ikke lokalt nivå. Når det gjelder hygiene gjøres det vurderinger for hvordan løse dette på en best mulig måte opp mot den innsatte som er plassert på sikkerhetscelle.

Vi tar med oss forbedringspunktet og ser nærmere på om det kan være andre måter å løse utfordringen på.

7. Fengselet bør sikre at helsepersonell snarest varsles om alle plasseringer på sikkerhetscelle.

Mandal avdeling har en lokal instruks jf. Straffegjennomføringsloven §38, forskrift §3-11 og retningslinjer pkt 3.41, som skal sikre at helseavdelingen blir varslet ved overføring til sikkerhetscelle. Ansatte er orientert om instruksen, slik at dette punktet ivaretas.

Vi kommer til å følge opp at varsling og tilsyn av helsepersonell alltid blir loggført med tidspunkt for varsling eller tilsyn. Det bør også komme frem innholdet i varsling og tilsyn.

Det er gjennomført møte mellom Mandal avdeling og fengselshelsetjenesten der vi er blitt enige om at hvis det skjer på tider av døgnet helse ikke er på jobb og f.eks. innsatte er tilbakeført til sin celle før fengselshelsetjenesten er på jobb, skal kriminalomsorgen legge beskjed til fengselshelsetjenesten om at innsatte har vært på sikkerhetscelle, og at de har kontaktet legevakten. Slik kan fengselshelsetjenesten få journalført at det har vært innsatte på sikkerhetscelle selv om de ikke har møtt dem.

Dersom det avdekkes mangler i varsling fra vår side, skal ordinært avvikssystem benyttes, kategorisert som straffegjennomføringsavvik.

8. Fengselet bør styrke oppfølgingen av innsatte på sikkerhetscelle for å forebygge isolasjonsskader. Oppfølgingen bør bidra til at oppholdet blir avsluttet så raskt som mulig.

Mandal avdeling har oppdatert sjekklister for tilsyn ved bruk av sikkerhetscelle. Det legges opp til fortløpende vurdering i tråd med retningslinjene, og vi har presisert at vurdering minimum skal skje hver 6. time uavhengig av tid på døgnet.

Samlet savnet Sivilombudet et mer systematisk arbeid for å forebygge isolasjonsskader. Desto lenger oppholdet på sikkerhetscelle varer, desto viktigere er dette for å redusere risikoen for umenneskelig og nedverdiggende behandling. Vi peker her på at tilsynsfrekvensen heller bør økes enn reduseres utover i oppholdet. Flere og lengre samtaler med den innsatte vil også kunne bidra til å avslutte oppholdet på sikkerhetscellen så raskt som mulig.

Under tilsyn skal en tilstrebe å tilby dialog/samtale med den innsatte. Dersom ikke dette lar seg gjøre skal det dokumenteres at en har forsøkt, og beskrive dersom ikke mulig.

9. Kommunen bør sikre daglig tilsyn og oppfølging av innsatte som er plassert på sikkerhetscelle, og at dette dokumenteres i journalen.

Fengselshelsetjenesten svarer ut på dette.

10. Kommunen bør sikre at plassering på sikkerhetscelle dokumenteres i journal, også i de tilfellene hvor helsetjenestene ikke har hatt tilsyn. Dokumentasjonen bør inneholde konkret informasjon om de spesielle fysiske forholdene på sikkerhetscelle, hvor inngripende tiltaket er og om bruk av makt i forbindelse med plasseringen.

Fengselshelsetjenesten svarer ut på dette.

Vurdering av opprettholdelse eller opphør

11. *Fengselet bør jobbe aktivt for å avslutte opphold på sikkerhetscelle så raskt som mulig.*

Mandal avdeling har oppdatert sjekklister for tilsyn ved bruk av sikkerhetscelle. Vi legger opp til fortløpende vurdering, og minimum hver 6. time. Dette uavhengig av tid på døgnet.

Samlet savnet Sivilombudet et mer systematisk arbeid for å forebygge isolasjonsskader. Desto lenger oppholdet på sikkerhetscelle varer, desto viktigere er dette for å redusere risikoen for umenneskelig og nedverdiggende behandling. Vi peker her på at tilsynsfrekvensen heller bør økes enn reduseres utover i oppholdet. Flere og lengre samtaler med den innsatte vil også kunne bidra til å avslutte oppholdet på sikkerhetscellen så raskt som mulig.

12. *Fengselet bør sikre at det gjøres fortløpende vurderinger av om lovens vilkår for fortsatt plassering i sikkerhetscelle er oppfylt. Fengselets bør dokumentere de fortløpende vurderingene minst hver sjette time.*

Oppdatert sjekklister for tilsyn ved bruk av sikkerhetscelle legger opp til vurdering fortløpende og minimum hver 6. time. Uavhengig av tid på døgnet.

13. *Fengselet må sikre at sikkerhetscelleopphold avsluttes umiddelbart når lovens vilkår ikke lenger er oppfylt.*

Oppdatert sjekklister for tilsyn ved bruk av sikkerhetscelle legger opp til vurdering fortløpende og minimum hver 6. time. Uavhengig av tid på døgnet.

Sikkerhetscelleopphold med særlig høy risiko for umenneskelig eller nedverdiggende Behandling

14. *Fengselet bør iverksette særlige tiltak for å forebygge langvarig og gjentatt bruk av sikkerhetscelle.*

Vi har i de få årene vi har vært i drift ikke hatt mange opphold på sikkerhetscelle, og heller ikke langvarig bruk ovenfor enkelte innsatte. Vi har stort fokus på kommunikasjon som verktøy, og at mindre inngripende tiltak blir vurdert for å forebygge langvarig og gjentatt bruk av sikkerhetscelle. Vi har også et nært og tett samarbeid med helseavdelingen og spesialisthelsetjenesten for å forebygge hendelser som kan medføre bruk av sikkerhetscelle. Bemanning er en viktig faktor i forebyggende arbeid. Mandal avdeling har som flere enheter i Kriminalomsorgen dessverre utfordringer med å dekke turnuslinjene våre grunnet begrenset tilgang på fengselsbetjenter og vikarer, og dette kan være en medvirkende faktor til at det forebyggende arbeidet ikke har like stor kvalitet som vi hadde ønsket.

Mandal avdeling har brukt boenhet S og S+ til innsatte som krever mer og tettere oppfølging og har klart å forebygge bruk av sikkerhetscelle i mange tilfeller. På boenhet S i Mandal har visjonen vært at en har bedre forutsetninger for å hjelpe innsatte med utfordringer ute i felleskap, fremfor at de sitter bak en låst celledør (utelukkelse). På boenhet S har en hatt en forsterket bemanning med fokus på å avdekke årsakssammenhenger knyttet til innsattes atferd. Bruken av personell/ressurser, nysgjerrigheten og måten å jobbe på har ført til at vi i stor grad har unngått

bruk av sikkerhetscelle. Vår opplevelse er at vi har lykket med denne metoden og at mange innsatte har fått den oppfølgingen de har hatt behov for, uten risiko for umenneskelig eller nedverdiggende behandling. Dette har vært mulig fordi en på denne boenheten har hatt god bemanning og fokus på blant annet korrigierende samtaler fremfor utelukkelse. På denne boenhet har en oppnådd gode resultater, og faktisk klart å få innsatte til å fungere i et felleskap. Vi har ikke tilsvarende bemanning i de ordinære fellesskaps boenhetene i avdelingen.

Sikkerheten til de ansatte tas alltid med i vurdering om det er nødvendig med bruk av utelukkelse eller sikkerhetscelle.

Vi gjennomgår egen praksis jevnlig, gjennom å evaluere bruken av sikkerhetscelle i hvert enkelt tilfelle. Dette medvirker til at vi fanger opp langvarige og gjentatte opphold på sikkerhetscelle og får vurdert disse særskilt.

Forebygge bruk av sikkerhetscelle

15. Fengselet bør styrke sitt arbeid med å evaluere og forebygge bruk av sikkerhetscelle, og involvere innsatte i dette arbeidet.

Det arbeides kontinuerlig med å evaluere bruk av sikkerhetscelle. Forebygging av bruk av sikkerhetscelle er noe vi gjerne skulle brukt mer ressurser på, men dessverre har vi ikke den bemanning tilgjengelig som gjør oss i stand til det til enhver tid.

I Mandal avdeling har vi KU (kontaktutvalg) som har faste møter, der innsatte ofte kommer med forslag om tiltak/aktiviteter de ønsker seg og som de ser på som viktige i det forebyggende arbeidet. Ofte er dette gode innspill, men mange innspill krever en bemanning vi pr. i dag ikke har.

Fengselsfaglige vurderinger gjøres av ansatte jf. gjeldende lovverk.

OPPSUMMERING:

Agder fengsel Mandal avdeling ser at vi må sørge for god opplæring i vedtaksskriving og journalføringer. Vi ser at det i enkelte vedtak og tilsynsprotokoller ikke kommer godt nok frem de vurderingene som er gjort. Her har vi en jobb å gjøre.

Mandal avdeling har på lik linje med resten av Kriminalomsorgen utfordringer hva gjelder bemanning. I perioden for tilsynet gikk Mandal avdeling med en Operativ Førstebetjent på hvert skift. Ved bruk av sikkerhetscelle er det en akutt, eller alvorlig situasjon som må håndteres. Rambøll rapporten viser til belastningen ansatte utsettes for, og det er i etterkant av denne rapporten identifisert tiltak for å redusere belastninger for personellet. SEB (strategisk etterarbeid ved alvorlige hendelser) er implementert som tiltak. Den Operative Fengselsførstebetjenten som er alene på vakt har en særdeles krevende rolle når situasjoner som fører til bruk av sikkerhetscelle oppstår. En skal ivareta innsatte, ro og orden og sikkerhet på fengselet. En skal ivareta ansatte som kan være utsatt for belastende situasjoner, samtidig som en skal sørge for presis og god dokumentasjon.

Det gjøres mye godt arbeid, men det settes av for lite tid til dokumentasjon, fordi en prioriterer daglige gjøremål og aktiviteter med innsatte i en hektisk hverdag. Dette skyldes igjen for lite ressurser/bemanning til å klare løse våre oppgaver på en så tilfredsstillende måte som ønskelig.

Endringer i utforming av sikkerhetscelle må komme fra KDI. Inntil det skjer, må vi prøve å løse de utfordringene det bygningsmessige gir oss på en god måte for de innsatte, uten at det går utover sikkerheten til de ansatte.

Med hilsen
Agder fengsel

Rolf Velle, fengselsleder

Hilde Halkjelsvik Aabel, stedlig leder
Mandal avdeling

Dette brevet er godkjent elektronisk i kriminalomsorgen og har derfor ingen signatur.